

A soft power szerepe a NATO-ban, egy politikai - katonai szervezetben

Jelige: ATS 198

Lezárás dátuma: 2014.05.01.

Tartalomjegyzék

I. Bevezető.....	3
II. A soft power térnyerése a nemzetközi kapcsolatokban.....	5
III. A NATO és a soft power.....	6
III.1. A soft power hatása a NATO stratégiákra.....	6
IV. Public diplomacy.....	8
IV.1. A public diplomacy, mint a soft power sikerének titka.....	8
IV.2. A public diplomacy eszközei a NATO-ban.....	11
V. A NATO műveleti tevékenysége.....	14
VI. Kutatás-fejlesztés a NATO-ban.....	17
VI.1. Az SPS program létrejötte, prioritásai, résztvevői.....	19
VI.2. Az SPS projektek tematizálása.....	20
VI.3. Az SPS program a nemzetközi rendszerben.....	21
VII. Tudományos innovációk a gyakorlatban.....	22
VII.1. The Virtual Silk Highway Project – egy sikeres projekt megvalósítása.....	22
VII.2. SILK- Afganisztán projekt.....	23
VIII. A Szövetséget fenyegető új kihívások és hatásaik.....	24
IX. Gazdasági recesszió és orientációváltás.....	26
X. Smart defence koncepció és projektek.....	28
VIII. Konklúzió.....	29
XI. Felhasznált irodalom.....	31

I. Bevezető

A NATO az euroatlanti integráció egyik szimbóluma. Létrejött az 1949-es Washingtoni Szerződéshez köthető, azonban a folyamat már 1945-ben elkezdődött. Churchill aggodalma, miszerint Németország veresége után a Szovjetunió visszatér az ideológiai szembenállás politikájához, beigazolódott. Ezt támasztotta alá az ország négy befolyási övezetre való felosztása. 1945 után a két fél kapcsolata egyre konfliktusterhesebbé vált, diplomáciai kapcsolataik jórészt megszakadtak, és bár mindkét fél a háború okozta veszteségek hatására kimerült, megindult a blokkok egymásra irányuló nyomásgyakorlása. A háború utáni állapotokat megnézve Európát a kimerültség, a gazdasági és politikai bizonytalanság, a szélsőségek térnyerése és az általános csüggedés jellemezte. Ebben a kontextusban kell keresni a szervezet gyökerét. A bizonytalanságban szükség volt egy olyan szervezetre, mely megakadályozza egy újabb háború kialakulását. Mivel Európa gyenge és megosztott volt, szükség volt az Egyesült Államokra ahhoz, hogy a katonai egyensúly illetve a nyugati országok területi védelme biztosítva legyen. 1947 fordulópontnak számított, hisz három olyan politikai kezdeményezés (Truman doktrína, Marshall terv, Kennan doktrína) is elindult, mely hozzájárult az euroatlanti térség újraszerveződéséhez. 1949. április 4-én a kollektivitás és a védelem jegyében született meg a Washingtoni Szerződés, mely a szovjet részről érzékelt fenyegetésre adott reakció volt.

A NATO elsődleges célja, hogy a külső fenyegetéssel szemben (Varsói Szerződés) védelmet nyújtson tagjainak, illetve garantálja számukra a békét és a biztonságot. Ennek politikai eszköze a demokratikus értékek terjesztése, valamint konzultációs fórum megteremtése a sikeres kooperáció és bizalomépítés érdekében. Katonai potenciálját is csak akkor veti be, ha a diplomácia eszközei kudarcot vallanak.¹ A szervezet támadó politikát tehát nem folytatott. Alapelvei közül legfontosabb a kollektív védelem, mely szerint bármely tagállamot ért támadás az egész szövetség elleni támadást jelent.²

A NATO-t folyamatos átalakulás, megújulás jellemzi. Az idők során feladatrendszere kibővült, működési mechanizmusai felgyorsultak. A fejlődési pályáját megfigyelve detektálható, hogy a katonai és a politikai dimenzió közti erőegyensúly az utóbbi javára mozdul el, hisz a katonai műveleteket mindinkább felváltják a nem fegyveres műveletek.

¹ NATO Homepage (2013), *What is NATO?* <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>

² Biztonságpolitikai Szemle, *A NATO eredete és története.*
http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=107#H

Ezek a szervezet feladatrendszerének új aspektusait jelölik, indikálva, hogy a hagyományos hard power (katonai erő) elemek mellett egyre dominánsabb szerepet kapnak a soft power komponensei.

Ennek jelentősége abban áll, hogy a NATO, mint 28 államot integráló nemzetközi szervezet, képes szembe nézni a XXI. század globális kihívásaival. Ehhez azonban elengedhetetlen az egységes fellépés, mely a tagállamok közreműködésén nyugszik. A NATO felismerte, hogy csak akkor lesz képes adekvát válaszokat adni a nemzetközi közösséget veszélyeztető kihívásokra, ha átfogó megközelítést alkalmazva, a kollektív védelem égisze alatt határozott lépéseket tesz a tudomány terén is. Ennek jegyében hozták létre a “Tudomány a békéért és biztonságért” programot, mely jól tükrözi, hogy a hard és a soft power nem választható szét teljes egészében, hanem smart power-ként összeolvadva alkalmas a biztonsági fenyegetések leküzdésére. A modern világ új szemléletmódot követel nemcsak az államoktól, hanem a nemzetközi szervezetektől is, így állhat elő az a helyzet, hogy a NATO, mint politikai-katonai tömörülés beemeli a tudományt, mint a soft power egyik elemét.

Jelen dolgozat célja, hogy megvizsgálja a soft power megjelenési formáit a NATO-ban, mint olyan szervezetben, melyet elsősorban a hard power szimbólumaként szoktak emlegetni. Feltételezésem szerint, a Szövetség megújult arculatát, céljait, értékeit kizárólag ezen „puha erő” által képes hatékonyan közvetíteni, tudatosan használva a média által biztosított új platformokat. A NATO történeti fejlődésének és stratégiai koncepcióinak folyamatos megújulása is azt jelzi, hogy a szervezet transzformációja új irányt vett. Ez pedig nem más, mint a tömegek számára elérhető, hiteles, nyitott, demokratikus szervezet képének kialakítása és elfogadtatása a nemzetközi porondon. Habár a katonai dimenzió és az erő alkalmazása továbbra is fontos szerepet játszik a szervezet működésében, elemzésem célja annak az állításnak a bizonyítása, miszerint a soft powernek egyre nagyobb súlya van a szervezetben. A dolgozat három fő területen vizsgálja a soft power hatásait. Ezek a public diplomacy (nyilvános diplomácia), a humanitárius műveletek, illetve a tudomány.

II. A soft power térnyerése a nemzetközi kapcsolatokban

A nemzetközi viszonyok elemzésében az erő mindig központi fogalomként jelenik meg. Aki birtokolja az erőt, annak hatalmában áll mások viselkedését, akaratát a számára előnyös módon befolyásolni. Ez többféle eszköz révén érhető el. Legismertebb a *hard power*, a *kemény erő*, mely katonai fenyegetés kilátásba helyezésével stabilizálja az adott szereplő hatalmi pozícióját. A történelem során a hatalom megszerzésének és megtartásának egyik legelterjedtebb módja volt ez. Azonban a modernizáció és a globalizáció számos változást hozott ezen a téren is. A nagy intenzitású és kiterjedésű összecsapások háttérbe szorulásával a katonai fölény fitogtatása már nem jelenti a hatalmi dominancia egyértelmű garanciáját.

A XXI. században meghatározóvá váltak olyan elemek, melyek szintén a hatalom biztosítását szolgálják. Ilyen például a kultúra, a tudomány vagy a média. Ezek az úgynevezett puha erő, más néven soft power összetevői. Gyökerei kereshetők egy ország kultúrájában, értékeiben valamint külpolitikájában. Ha egy állam kultúrája egyetemes értékeket igyekszik közvetíteni, illetve ha törekvései más szereplők érdekét is szolgálja, akkor az adott állam jó eséllyel realizálhatja érdekeit a nemzetközi porondon.³ A koncepciót először Joseph Nye dolgozta ki az 1990-ben megjelenő *Bound to Lead* című művében. Ebben az Egyesült Államok szerepét vizsgálva azt a következtetést vont le, hogy a katonai és gazdasági fölény mellett, az USA az ún. „harmadik dimenzió”, tehát a soft power tekintetében is az élen jár. Külön kategóriaként tehát elsőként itt jelent meg a puha erő. Az elmélet kibontása a 2004-ben megjelenő *Soft Power: The Means to Success in World Politics* című könyvében folytatódik. A fogalom megalkotása idején a világrend eltért a jelenlegitől. Tudni lehetett, hogy a Szovjetunió a konkrét ellenség, aki ellen fel kell lépni. Az ellenpólust az akkor katonailag, gazdaságilag és kulturálisan is domináns Egyesült Államok jelentette. Már a hidegháború idején is fontos szerepet játszott a kultúra, kiemelt szerepe volt a public diplomacy terén zajló küzdelemben. A XXI. században még tovább növelte az erőeloszlás tekintetében.

Nye szerint mások befolyásolása alapvetően három módon történhet. Az első a fenyegetés, a második a pénz általi nyomásgyakorlás és végül a vonzó imázs keltette befolyás. Utóbbi

³ Akcagad, Emine (2012): *Public Diplomacy: A Remedy for NATO'S Image Problem*. 111.o.
http://www.academia.edu/2606658/PUBLIC_DIPLOMACY_A_REMEDY_FOR_NATOS_IMAGE_PROBLEM

sikerének záloga a soft power, melyet Nye az „erő másik arcának” nevez.⁴ Jelleget tekintve nem közvetlenül, hanem a kultúra, a politikai irányvonalak vagy különböző értékek által, indirekt módon hat a nemzetközi viszonyokra. Lényege, hogy katonai fenyegetés vagy gazdasági szankció kilátásba helyezése nélkül sikerüljön a másik fél befolyásolása. Azonban a soft power több egyszerű meggyőzésnél. Fontos még a saját értékek, világnézet vonzóvá tétele, ezáltal közös pontok létrehozása. Így mindkét fél számára kialakul egy értékészlet, amiért együttes erővel tudnak fellépni.⁵ A soft power hatékony érvényesüléséhez Nye két fontos körülményt határoz meg. Ezek az információs forradalom és a globalizáció. Ezek hatására olyan virtuális közösségek alakultak ki, melyekben az információ áramlása sosem látott tempóban történik. Így a különböző értékek közvetítése mind hatékonyabban valósul meg. A modern társadalmakban pedig az információ birtoklása hatalom.

Habár a soft power számos esetben hatékony, tisztában kell lennünk azzal a ténnyel, hogy lehetőségei korlátozottak. Először is, hatásának kimutatása jelentősen lassabb, mint a katonai vagy gazdasági szankcióknak, emellett a mérése sem egyszerű. Mindkettő szükségességét elismerve alkotta meg Nye a smart power fogalmát, mely a hard és soft elemek együttes alkalmazását jelenti. Jelenleg ez a koncepció központi szerepet tölt be a szövetség stratégiájában.

III. A NATO és a soft power

III.1. A soft power hatása a NATO stratégiákra

A szakirodalom a NATO-t elsősorban katonai-politikai szervezetként azonosítja. Ennek következtében sokan kizárólag a hard powerrel kapcsolják össze. Azonban ha mélyrehatóbban megnézzük a szervezet történelmét illetve struktúráját, akkor világosan látható, hogy a soft power már a kezdetektől fogva megjelent a működési mechanizmusban. Már a washingtoni szerződés is magában foglal bizonyos soft elemeket, mint például az emberi szabadság, a jogrend, emberi jogok, demokrácia, szolidaritás vagy a párbeszéd szükségessége. A szervezet története során ezen elemek integrációját a legjobban a stratégiai koncepciók áttekintésénél

⁴ Nye, Joseph S. (2004): *The Benefits of Soft Power*. Harvard Business School Working Knowledge for Business Leaders <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>

⁵ Nye, Joseph S. (2004): *The Benefits of Soft Power*. Harvard Business School Working Knowledge for Business Leaders <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>

érzékelhetjük. Az első ilyen stratégia 1949-ben jelent meg, mely döntően a szervezet védelmi jellegét és a kollektivitást hangsúlyozta.⁶ A szervezet az ötvenes évek elejéig döntően a hard power komponenseire alapozta működését. A változás kezdeti szakasza a koreai háborúhoz (1950-1953) köthető, ekkor került sor ugyanis a stratégia újbóli felülvizsgálatára. Ennek eredményeképp épült be a működésbe a tömeges megtorlás (massive retaliation), majd 1967-ben –Kennedy javaslatára– a rugalmas reagálás (flexible response) koncepciója is. Ugyanebben az évben készült el a Harmel jelentés, mely a megváltozott biztonsági környezethez való alkalmazkodás jegyében íródott. Kiemeli a szervezet politikai jellegét és prioritásaként jelöli meg az országok közt folytatandó dialógust, mint a sikeres diplomácia eszközt.

2001. szeptember 11-e hatására a szövetségnek szembesülnie kellett a ténnyel, miszerint a '99-es stratégiai koncepció elavult, és a nemzetközi rendszer szereplői globális szinten új kihívásokkal néznek szembe. A XXI. században gyökeres változások indultak el, melyek átalakítják a szervezet katonai struktúráját és védelmi tervezése koncepcióit. A NATO, mint a közös érdekekkel rendelkező államok tömörülése, továbbra is a béke és biztonság megóvásának letéteményese marad, azonban mélyreható átalakuláson kell ahhoz keresztülmenni, hogy ellenálljon a jelenkori biztonsági fenyegetéseknek. Mára a konvencionális támadások valószínűsége alacsony, viszont annál komolyabban kell venni az olyan kihívásokat, mint a tömegpusztító fegyverek proliferációja, terrorizmus, illegális drog és emberkereskedelem, kiberterrorizmus, kritikus infrastruktúrák elleni támadások, energiaválság és a gazdasági recesszió. A technika rohamos fejlődése vezetett oda, hogy a szervezetnek stratégiaváltásra van szüksége ahhoz, hogy szembenézzen például a lézerfegyverek és az elektronikai hadviselés sajátos kezelésével. Emellett, külön figyelmet érdemel a környezetszennyezés okozta biztonsági kockázatok, mint például az éghajlatváltozás és az üvegházhatás. A Washingtoni Szerződés 5. cikke alapján a szervezet első számú feladata a kollektív védelem, valamint egységes fellépés szükségeltetik a védelmi szint fokozása és a kockázatok csökkentése érdekében.⁷

Ma már egyértelművé vált, hogy a nem állami szereplőkre sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani, mint addig tették, hisz ezen aktorok jelentősen hozzájárulnak a bizonytalanság előidézéséhez. A 2006-os rigai csúcs kísérletet tett az új típusú fenyegetések azonosítására. Ebbe a csoportba tartoznak többek közt a bukott államok, a regionális, vallási és etnikai

⁶ Valki, László (szerk) : A NATO. Corvina., Budapest, 30. o.

⁷ NATO: Science and Technology Organization. <http://www.sto.nato.int/>

konfliktusok valamint a modern technológiával való visszaélés. Ezt figyelembe véve a NATO a 2010-es Lisszaboni Csúcson elfogadta az Új Stratégiai Koncepciót, mely a biztonsági környezet bemutatása mellett az egyes kihívásokra adott lehetséges stratégiákat vázolja fel. A biztonság fogalma ezen túl már nem csak az államhatárokon belül kerül értelmezésre, hanem globális szinten is. Az egyes államok védelme helyett ma már a lakosság védelmére helyeződik a hangsúly.

Továbbá megfigyelhető, hogy a szervezet egyre szélesebb skálán lát el feladatokat. A NATO számára fontos, hogy képes legyen a fent említett új típusú kihívásokra adekvát válaszokat adni. 2002-ben a prágai csúcson döntöttek úgy a vezetők, hogy a szervezetet egy hatékonyabb, a komplex kihívásokra reagálni tudó entitássá kell formálni. Ennek okán jöttek létre az úgynevezett kiválósági központok (Centre of Excellence), melyek –bár nem a katonai struktúra részei- nemzetközi katonai szervezetként tartanak számon. Feladatuk egy konkrét területen való kapacitásfejlesztés, képzés, bevált gyakorlatok átadása. Ezek az egy vagy több nemzet által létrehozott központok a NATO belső átalakulását is elősegítik, hisz a kutatás-fejlesztés és innováció révén új mechanizmusok épülnek be a gyakorlatba. A vizsgált témakörök komplexitása a biztonság átfogó értelmezésére utal. Ezen a széles spektrumon olyan kihívások jelennek meg, mint az energiabiztonság, a terrorizmus, a kiberbiztonság, CBRN (kémiai, biológiai, radioaktív és nukleáris) fegyverek bevetése, tengeri háborúk vagy a civil-katonai kapcsolatok. Jelenleg 21 központ működik, ezek közül 18 rendelkezik akkreditációval, 3 pedig még a megvalósítás fázisában van.⁸

IV. Public diplomacy

IV.1. A public diplomacy, mint a soft power sikerének titka

Míg a nemzetközi kapcsolatok modern történetében a nemzetállamok abszolút hatalma megrendült, addig a kormányközi (IGO) és a nem kormányközi szervezetek (NGO) illetve a transznacionális vállalatok (TNC) befolyásának folyamatos növekedése figyelhető meg. Míg ezeket a szervezeteket sokáig nem tartották elég erősnek ahhoz, hogy befolyással legyenek a közvélemény alakítására, addig mára fontosságuk megkérdőjelezhetetlen. Szerepük a nemzetközi kapcsolatokban abban rejlik, hogy beemelnek bizonyos témákat a nemzetközi

⁸ NATO, *Centres of Excellence*. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_68372.htm

diskurzusba, melyek addig kizárólag állami hatáskörbe tartoztak. Ezen tevékenységeik során használják az államok a public diplomacy-t. A fogalmat Murrow alkotta meg, de a mai értelemben a Fletcher School of Law and Diplomacy dékánja, *Edward Guillon*, egy korábbi diplomata használta, aki 1965-ben, elsőként, megalakította az Edward R. Murrow Center of Public Diplomacy-t. Megfogalmazása szerint a public diplomacy alatt azokat a módokat értjük, melyekkel a kormányok, magáncsoportok és egyének mások attitűdjeit befolyásolják úgy, hogy az hatással van azok külpolitikai döntéseire.⁹ Bár a public diplomacy-nek számos definíciója létezik, közös bennük egy adott viselkedés befolyásolására, megváltoztatására való törekvés. Joseph Nye szerint a nemzetközi rendszer szereplői három dimenzióban tudják befolyásolni a közvéleményt.¹⁰ Az első a mindennapi kommunikáció, mely során a bel- és külpolitikai történések magyarázatára kerül sor. A második a stratégiai kommunikáció, mely kijelöli a főbb politika irányvonalakat. S végül meg kell említenünk a kulcsszereplők közti hosszú távú kapcsolatot, melyet többek közt cserékkel, ösztöndíjakkal, a médiához való hozzáférés biztosításával lehet elérni.

Az egyik legjelentősebb példa, ami jól illusztrálja a fenti állítást, az a nem állami szereplők fellépése az 1997-es ottawai egyezmény megkötésénél. Az 1996-ban elindult, úgynevezett ottawai folyamat eredményeképp elfogadásra került a taposóaknak teljes és átfogó tilalma.¹¹ Míg ebben a kérdésben a nemzetállami kormányok kezdetben közömbösek voltak, addig a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága kezdeményezésére olyan jelentős szervezetek, mint a Human Rights Watch (USA), Medico International (Németország) vagy a Mines Awareness Group (Egyesült Királyság) fogtak össze az ügy érdekében. A kampány során ezek az NGO-k hatékonyan gyakoroltak nyomást az állami vezetőkre, mintegy „nemzetközi civil társadalomként” működtek.¹² Ahhoz, hogy az érdekérvényesítés eme új modellje teret nyerjen, a nem állami szereplőknek hatékony eszközökkel kell rendelkezniük. Az egyik ilyen eszköz a public diplomacy, más néven a köz- vagy nyilvános diplomácia. Ez, az eredetileg állami, eszköz a soft power realizálásában játszik szerepet.

⁹ The Fletcher School: *Definitions of Public Diplomacy*. <http://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy/Definitions>

¹⁰ Akcagad, Emine (2012), *Public Diplomacy: A Remedy for NATO'S Image Problem*. 115.o. http://www.academia.edu/2606658/PUBLIC_DIPLOMACY_A_REMEDY_FOR_NATOS_IMAGE_PROBLEM

¹¹ Bálint, Lajos (2008), *Az ottawai egyezmény.*, Grotius <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=MHCLSU>

¹² Anderson, Kenneth (2000): „*The Ottawa Convention Banning Landmines, the Role of International Non-governmental Organizations and the Idea of International Civil Society*”. European Journal of International Law 11. évf. 1. szám, 2000, 105-110.o. <http://ejil.oxfordjournals.org/content/11/1/91.full.pdf>

A különböző szervezetek előretöréséhez először is fontos tisztázni az alapvető különbséget a nemzetállamok illetve a nemzetközi rendszer egyéb szereplői által folytatott nyilvános diplomácia közt. A nemzetállamok többnyire a tömegmédia eszközeit használják akaratuk érvényesítésére és a társadalom informálására. Ez jellemzően egyoldalú kommunikációt jelent, mely során a célközönség a passzív befogadó szerepébe kerül. Ezzel szemben a különböző szervezetek a hálózatközpontú public diplomacyt (network diplomacy) részesítik előnyben.¹³ Ebben az esetben nagy hangsúly kerül az interaktivitásra, mely során a befogadó félnek lehetősége nyílik aktívan részt venni a kommunikációban, többoldalú dialógus kezdődik.

A nemzetközi politikai tér változása jelentősen hozzájárult a network diplomacy előretöréséhez. A kommunikáció dinamikája az elmúlt évtizedekben megváltozott, amit a szereplők eltérő kommunikációs módja befolyásolt. A hidegháború időszakában a kommunikáció dinamikáját a két antagonisztikus tömb közti bipoláris versengés határozta meg. A közvetítéseket korlátozták és ellenőrizték, a hangsúly az információ előállításán és terjesztésén volt. Az informálás a mi-ők ellentétén alapuló értelmezése keretben zajlott. A két tömb egymástól szeparáltan használta a médiát, céljuk a másik fél diszkreditálása volt.¹⁴ A konfliktus lezárultával a bipolaritás megszűnt, az információ egy multipoláris közegben terjedt. Így a mi-ők ellentét elvesztette addigi meghatározó jellegét. Fontos fejlemény továbbá a kommunikáció és a kultúra összekapcsolódása, melyben az utóbbi a különböző politikai célok alátámasztásában játszik szerepet (információ előállítás) valamint az értelmezésben is (információterjesztés). Megjegyzendő, hogy mivel a tartalom kulturális határokon lép át, a benne hordozott információ a kulturális különbségek miatt torzulhat.¹⁵ A kultúra integrációján túl meg kell említeni még az új technológiák megjelenését. Ez alatt, az Internet által biztosított olyan új platformokat értjük, mint a Facebook, a Twitter és egyéb más közösségi média, valamint a mobiltelefonok számos új alkalmazásai.

A XXI. században tehát meghatározó jelentőségű a hálózati kommunikáció, mely lehetővé teszi az egyes szereplők összekapcsolását, aktív részvételét illetve a rugalmas és gyors reagálást. Ma már az információ gyártásáról átkerült a hangsúly annak átadására, tehát az

¹³ Zaharna, R.S.: *The Soft Power Differential: Network Communication and Mass Communication in Public Diplomacy*. The Hague Journal of Diplomacy 2, 215.o.

<https://www.americanuniversity.org/soc/faculty/upload/Soft-Power-Differential.pdf>

¹⁴ Ibid: 215.o.

¹⁵ Ibid: 216.o.

információcsere válik egyre fontosabbá. Az információ, mint termék csak másodlagos a kommunikáció, mint folyamat mellett.¹⁶

IV.2. A public diplomacy eszközei a NATO-ban

A NATO számára elengedhetetlen, hogy a média által nyújtott lehetőségeket teljes egészében kihasználja. Mivel ideológiai, stratégiai és strukturális értelemben is egyaránt jelentős változások figyelhetők meg, az imázs újrafogalmazása (re-branding) kihívást állít a szervezet elé. A különböző ún. „out of area” (NATO területen és hatáskörön kívüli) műveletek pedig számos negatív kritikát váltottak ki a közvélemény részéről. Ennek oka egyrészt a halálos áldozatok számának indokolatlan növekedése mind katonai mind civil részről, másrészt pedig az a vád, miszerint a szervezet leginkább az USA külpolitikai érdekeinek kiszolgálására törekszik.¹⁷ A mai globalizált világban, melyet döntően az információ és a technológiai forradalom hatása befolyásol, fontos, hogy a public diplomacy eszközeit használva pozitív képet tudjon magáról kialakítani a szervezet.

Emellett kijelenthető, hogy különbség van a tagállamok illetve a szövetségen kívüli országok viszonyulásában a NATO-t illetően. Mivel a szövetséget többnyire demokratikus államok alkotják, így a pozitív közvélemény elengedhetetlen az olyan kérdésnél, melyek pénzügyi terhet illetően biztonsági kockázatot jelentenek.¹⁸ Számos felmérés készült azzal kapcsolatban, hogy az egyes tagállamok mennyire vélik szükségesnek a szervezet fennállását. A Transatlantic Trends 2011-es vizsgálata szerint az országok elég széles skálán mozognak e téren. A legmagasabb támogatottság Hollandiában (73%) volt megfigyelhető, míg Törökországban ez az arány mindössze 37% volt. De számos helyen figyelhető meg 60% alatti támogatottság, mint például Olaszországban, Németországban, Lengyelországban vagy Spanyolországban. Bár a NATO-Oroszország Tanács megalakítása óta a két szereplő közti viszony szorosabbá vált, az orosz közvélemény 23%-a tartja ajánlatosnak a szervezet további fenntartását. Ennek persze történelmi okai vannak, hisz a hidegháborús múlt óta a NATO-nak

¹⁶Zaharna, R.S.: *The Soft Power Differential: Network Communication and Mass Communication in Public Diplomacy*. The Hague Journal of Diplomacy 2, 216.o.

<https://www.americanuniversity.org/soc/faculty/upload/Soft-Power-Differential.pdf>

¹⁷Akcagad, Emine (2012): *Public Diplomacy: A Remedy for NATO'S Image Problem*. 107.o.

http://www.academia.edu/2606658/PUBLIC_DIPLOMACY_A_REMEDY_FOR_NATOS_IMAGE_PROBLEM

¹⁸Ibid: 107.o.

nem sikerült az agresszor szerepét levetnié.¹⁹ Hasonlóképpen alacsony a támogatottsága az arab világban, ahol a NATO-t a nyugati értékekkel és az imperializmussal azonosítják. A Kínával való viszony sem konfliktusmentes. Tekintve, hogy 1999-ben a szövetség, állítása szerint technikai hiba miatt lebombázta a belgrádi nagykövetségét, a kínai közvélemény szemében nyilvánvalóan ellenségkép kezdett kialakulni.

A fenti okok összessége indokolja, hogy a szervezetnek átfogó, kreatív és hatásos public diplomacy-t kell alkalmaznia, ha a világpolitika trendjeit érdemben kívánja befolyásolni. Stefanie Babst, a NATO Public Diplomacy Division igazgatója, szerint a sokszereplős, globalizált rendszerben fontos a meggyőzési és a befolyásoló képesség érvényesítése, mely a public diplomacy-n keresztül valósulhat meg hatékonyan.²⁰ Ehhez azonban meg kell említeni bizonyos alapelveket, melyekhez a szövetség is igazítja stratégiáját:

- A public diplomacy alapja a másik fél meghallgatása: azonnali beszéd helyett először hallgassuk meg a másik felet, próbáljuk megérteni az ő koncepcióját
- A public diplomacy adott politikai cselekvéshez köthető: fontos, hogy mit cselekszik az adott szereplő, hisz a public diplomacy ezt csak alátámaszthatja, a hangsúly továbbra is a tetteken van
- A public diplomacy hatékonyságának feltétele a hitelesség: a manipuláció, ha kiderül, azonnali hitelességvesztést idéz elő
- A public diplomacy nem mindig az adott szereplőről szól: egyes esetekben, hitelesebb, ha egy harmadik fél (kutatóintézet, szakértők) tölti be a közvetítő szerepét
- A public diplomacy-nek reflektálnia kell az információs technológiai kihívásokra, és meg kell találnia a megfelelő csatornákat, melyeken kommunikál²¹

A NATO polgári struktúrájában foglal helyet a nyilvános diplomáciáért felelős bizottság, a Committee for Public Diplomacy (CPD). A bizottság 2004-től az Észak-atlanti Tanács

¹⁹ Akcagad, Emine (2012): *Public Diplomacy: A Remedy for NATO'S Image Problem*. 109.o.
http://www.academia.edu/2606658/PUBLIC_DIPLOMACY_A_REMEDY_FOR_NATOS_IMAGE_PROBLEM

²⁰ Babst, Stefanie (2009): *NATO's New Public Diplomacy: The Art of Engaging and Influencing*.
http://archive.atlantic-community.org/index/view/NATO%27s_New_Public_Diplomacy%3A_The_Art_of_Engaging_and_Influencing

²¹ Babst, Stefanie (2009): *NATO's New Public Diplomacy: The Art of Engaging and Influencing*.
http://archive.atlantic-community.org/index/view/NATO%27s_New_Public_Diplomacy%3A_The_Art_of_Engaging_and_Influencing

tanácsadó szerveként működik, feladata pedig a nyilvános diplomácia stratégiájának kidolgozása, végrehajtása és értékelése.²² Előfutárát, a NATO Information Service-t, már 1950-ben megalapították, jelezve, hogy a szervezet figyelmet fordít a társadalom informálására. A bizottság közvetlen elődszervezete a Committee on Information and Cultural Relations (Információért és Kulturális Kapcsolatokért Felelős Bizottság) két munkacsoportban dolgozott a nemzetközi dialógus és tudásképzés előmozdításáért. Célja, hogy világszerte képes legyen az emberek figyelmét vonzani, tájékoztassa az érdeklődő közönséget, valamint ráirányítsa a figyelmet egy-egy kiemelt témára.

Az új médiaplatformokat kihasználva a szövetség mindent megtesz annak érdekében, hogy növelje soft power-jét, valamint, hogy minél szélesebb körben tudjon embereket vonzani. Ehhez fel kellett ismernie, hogy a modern nemzetközi rendszer az interdependencián (kölcsonös függőségen) alapszik, tehát célszerű nyitottnak lennie más nemzetközi szereplők felé is. A kapcsolati háló fontosságát kihangsúlyozva a szervezet arra törekszik, hogy minél több csatornán keresztül megmutathassa magát. Megtalálva a közösségi média kínálta lehetőségeket, a NATO nemcsak megjelent ezeken az új platformokon, hanem egyre fogékonyabb az újításokra, tudatos imázs építést folytat általuk. Erre hozható fel példaként a Facebook-on való megjelenés, mely valóban emberek tömegeinek figyelmét irányítja a szervezetre. A naponta többször frissülő tartalom, a jelentősebb eseményekről készült videó felvételek, interjúk attraktívvá és emberközelivé teszik az olykor bürokratikusnak és elérhetetlennek tartott intézményt. Ugyanilyen hatékonyan működik a Twitter, a Flickr valamint a NATO saját csatornája a YouTube-on (NATO Channel). Ezen orgánumok lehetővé teszik a szervezet életének informálisabb keretek közti bemutatását, felhívja a figyelmet egy-egy fontosabb kérdéskörre. Lényeges, hogy a közzétett anyagok oktatási célokra is felhasználhatók, így a téma iránt érdeklődő fiatalok is profitálhatnak belőlük. A főtitkár, Anders Fogh Rasmussen pedig saját videó blogot indított, mely a személyes képviseleten túl nyitottságot, közvetlenséget tükröz a nagyközönség irányába. 2012-ben egy új kezdeményezés is elindult, amely a WE-NATO program nevet viseli. Ez egy YouTube-ról elérhető, interaktív webes platform, mely a NATO munkatársait kapcsolja össze a felhasználókkal. Élő chat formájában közvetlen kapcsolat alakul ki a két fél között, mely nyitott párbeszédre ad lehetőséget. Ezáltal a kommunikáció valóban kétirányú lesz, és azonnali reagálásra nyílik lehetőség.

²² NATO Public Diplomacy Division (2006): *NATO Handbook*. Brussels: 343-345.o

Az fent említett eszközök használatára kitűnő példa a 2010-es Stratégiai Koncepcióról zajló társadalmi diskurzus. A koncepció bemutatása és elfogadtatása érdekében széles körű konzultáció indult szakértői csoportok illetve az érdeklődő közönség részvételével. 2009-ben a főtitkár, Anders Fogh Rasmussen felkért 12 nemzeti szakértőt, hogy vegyen részt ebben a szélesebb tömegeket bevonni célzó folyamatban. A szakértőcsoport 2009 szeptembere és 2010 májusa között négy nemzetközi szemináriumot tartott különböző NGO-k, biztonságpolitikai szakemberek, köztisztviselők részére. Ezek azonban a média segítségével a nagyközönség számára is elérhetőek voltak. Emellett számukra közel 140 eseményt rendeztek, ide értve szemináriumokat, előadásokat, konferenciákat, esszépályázatokat valamint online beszélgetéseket, melyekhez a résztvevők azonnal kommentálni tudják gondolataikat, így személyesen is részesei lesznek a diskurzusnak.²³ 2009-ben létrehoztak egy webes felületet is (NATO's New Strategic Concept), mely az új stratégia hátterét, főbb célkitűzéseit, üzenetét kívánta közvetíteni. Ennek látogatottsága is messze felülmúlta a várakozásokat. Végül, egy innovatív kezdeményezésről érdemes szót ejteni, mely a NATO, az Európai Unió, valamint egy brüsszeli think tank, a Security and Defense Agenda közösen valósított meg. A „Security Jam” elnevezésű projekt célja, hogy létrehozzanak egy online fórumot, ahol hat napon át körülbelül 3000 biztonságpolitikai szakértő fejti ki nézeteit a legégetőbb biztonsági kérdésekről, ezzel is elősegítve a tájékoztatást. Összességében a társadalmi és szakmai konzultáció során több mint 200000 ²⁴ embert sikerült elérni, mely mutatja a szövetség elköteleződését a társadalom bevonása és informálása iránt.

V. A NATO műveleti tevékenysége

2010-ben új stratégiai koncepció került elfogadásra, melyben a szervezet újrapozicionálta helyét a nemzetközi rendszerben. Ennek értelmében a katonai szférán túllépve, a NATO polgári feladatokat is képes ellátni a különböző válsághelyzetek megoldásaként. Mint már fentebb kiemeltem, korábban a szervezet stratégiája a védelmen és elrettentésen alapult. Ez a felfogás eszközrendszerét tekintve a hard power elemein nyugszik. Azonban a jelenlegi stratégia már a beavatkozás egy olyan típusát (humanitárius műveletek) jeleníti meg, mely jellegében eltér a korábbi intervencióktól és magában foglalja a soft power komponenseit is.

²³ Babst, Stefanie: NATO's New Strategic Concept: Inspired by the Masses? , *Turkish Policy Quarterly*, 9. évf. 1. szám, 62.o.

²⁴ Ibid: 64.o.

A humanitárius műveletek, melyek tehát a válságreagáló műveletek (crisis response operations, CROs) kategóriájába tartoznak, nemcsak a szervezet komplex felelősségvállalását jelzik, hanem hozzájárul egy minél szélesebb partnerhálózat kiépítéséhez.²⁵

Az 1995-ös boszniai beavatkozás óta a NATO feladatai megsokszorozódtak. A missziók már nemcsak katonai feladatokat foglalnak magukban, hanem a békefenntartás-és teremtés, kiképzés, logisztikai támogatás, a felderítés és a hírszerzés tevékenységeit ugyanúgy, mint a humanitárius feladatokat és a segélyezést is.²⁶ Az ismertebb műveletek közé tartozik az afganisztáni ISAF, a balkáni KFOR vagy a líbiai Unified Protector hadművelet. Ezek a válságreagáló műveletek fegyveres műveleteihez tartoznak, azonban beszélhetünk ún. fegyver nélküli műveletekről is. A NATO feladatrendszerében a humanitárius műveletek három nagy csoportra oszthatók: katasztrófa-elhárítás, menekültek/lakóhelyüket ideiglenesen elhagyni kényszerülők támogatása és humanitárius segélyezés. A három terület közül kiemelkedik a katasztrófa-elhárítás, hisz közvetlenül a szövetség megalakulása után megfogalmazódott az igény egy hatékony válságkezelő mechanizmust kidolgozta. Ennek szellemében alakult meg 1951-ben a Polgári Védelmi Bizottság, ami a mechanizmus kidolgozójává vált.²⁷ A fordulathoz az Euro-atlanti Partnerségi Tanács 1997-es megalakulása vezetett, amikor egy ún. Euro-atlanti Katasztrófa Reagálási Képesség (Euro-Atlantic Disaster Response Capability) létrehozásáról döntöttek, melynek központjául az Euro-atlanti Katasztrófa Reagálási Koordinációs Központ (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Center, EADRCC) szolgál.²⁸ Emellett a NATO létrehozta az Euro-atlanti Katasztrófa Reagálási Egységet, mely, bár nem állandó intézmény, segíti a fenti központ munkáját. Ugyanakkor ki kell még térni a NATO Polgári Veszélyhelyzeti Tervezés (NATO Civil Emergency Planning) intézményrendszerére, mely szintén a nem katonai műveletek koordinációjában vállal szerepet, kiegészülve olyan speciális feladatkörökkel, mint a kibervédelem, kritikus infrastruktúra védelme, vagy az energiabiztonság.

Az intézményi háttér felállítása mellett fontos a katasztrófa-elhárítási képesség gyakorlati alkalmazása is. Ennek alkalmazását először 1966-ban az olaszországi Arno folyó áradásakor vették igénybe, amikor az árvíz során Firenze több építészeti remekműve is megrongálódott.

²⁵ Szijj, Dóra (2011): *A NATO részvétele a humanitárius műveletekben: több, mint katonai szövetség.* <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1127>

²⁶ Szijj, Dóra (2011): *A NATO részvétele a humanitárius műveletekben: több mint katonai szövetség.* <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1127>

²⁷ NATO Logistics Handbook (1997) <http://www.nato.int/docu/logi-en/1997/lo-505.htm>

²⁸ Szijj, Dóra (2011): *A NATO részvétele a humanitárius műveletekben: több mint katonai szövetség.* <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1127>

Ez volt az első olyan összefogás, amikor egy tagállamnak nem katonai segítségre volt szüksége. A stratégia felülvizsgálatára 1971-ben került sor, amikor kimondták, hogy a NATO-nak a nemzetközi humanitárius szervezetek tanácsára kell hagyatkoznia a beavatkozás során. Így az 1975-ös dél-törökországi földrengésnél már a Nemzetközi Vöröskereszttel együtt hajtott végre műveletet. Ezen tapasztalatokra alapozva lépett fel a szervezet egy évvel később az olaszországi földrengés idején.²⁹ A Vöröskereszt mellett az ENSZ –t is kiemelt partnerként tartják számon, válságkezelés és humanitárius ügyek terén konkrétan az ENSZ Humanitárius Ügyek Osztálya (UN Department of Humanitarian Affairs, UN-DHA). Kooperatív viszonyuk kiemelt eseménye 1992-ben az ún. MCDA képesség (Military and Civil Defence Assets), mely a katonai és polgári védelmi eszközök komplex alkalmazása) alkalmazását jelenti.³⁰

1. táblázat: Példák az EADRCC műveletekre:

	Katasztrófa ideje	Katasztrófa jellege	Segítségnyújtás
Ukrajna	1998	árvíz	kitelepítés, helyreállítás
Koszovó	1998-1999	menekültválság	menekülthullám kezelése, segélyadományok szétosztása
Törökország	1999	földrengés	kutató-mentő alakulatok, orvos csoport szervezése
Románia, Magyarország	2000	árvíz	víztisztítás
Pakisztán	2011	árvíz	légi szállítás

Forrás: Szijj Dóra cikke alapján saját összeállítás, Elérhető:
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1127>

²⁹ Szijj, Dóra (2011): *A NATO részvétele a humanitárius műveletekben: több mint katonai szövetség.*
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1127>

³⁰ NATO (2001): *NATO's Role in Disaster Assistance*. Brussels, 12. o. <http://www.nato.int/eadrcc/mcda-e.pdf>

A fenti elemzésből látható tehát, hogy a NATO, feladatkörét kibővítve, egyre aktívabban vesz részt humanitárius műveletekben, nagy hangsúlyt fektet válságkezelő képességének javítására, valamint civil-katonai kapcsolatainak erősítésére, fejlesztésére. Ezen tevékenységek merőben eltérnek a kizárólag hard power elemeken nyugvó támadás és elrettentés koncepcióján. A műveleti szinten történő stratégiaváltás háttérében fellelhető a soft power elemek egyre szélesebb körű beépülése. A szolidaritás, emberi jogok, jólét, kollektív segítségnyújtás vagy a demokratikus értékek átadása a szövetség feladatrendszerét tekintve a válságkezelésnél jól tetten érhető. A szemléletváltást ugyanakkor nemcsak a katasztrófa elhárítási feladatoknál láthatjuk, hanem azon műveletek esetén is, ahol a fegyveres beavatkozás során károsodott kritikus infrastruktúra helyreállításának, a helyi erők stabilizálásának, valamint a demokratikus átmenet és technikai modernizáció (lásd később) kihívásaival kell szembenézni.

VI. Kutatás-fejlesztés a NATO-ban

Mivel a NATO elsődlegesen egy politikai-katonai szervezet, így természetesen a K+F szektor sokáig nem szerepelt elsőszámú prioritásai között. Ennek oka az volt, hogy a konvencionális háborúk megvívása alapvetően nem igényelte a hadviselő felek magas technikai felszereltségét, hanem a fegyverarzenál és a haderő bővítése volt meghatározó.

A XXI. század új típusú kihívásaira próbál reflektálni a 2010-es Stratégiai Koncepció, mely a biztonság átfogó értelmezése mellett foglal állást. A kutatás-fejlesztés szempontjából lényeges, hogy a dokumentum prioritásként említi a kapacitásképzést, mint a rövid-és hosszú távú stabilitás komponense. Ezt támasztják alá a 2011-es Politikai Iránymutatások is.

A tudomány, mint a soft power egyik eleme, már az indulás után nem sokkal megjelent. Ugyan kezdetben nem számított prioritásnak, fontosság felismerve 1958-ban indult el a NATO Science Programme, melyet a csak „három bölcs férfi”-ként emlegetett trió kezdeményezett. Ehhez tartozott az akkori norvég külügyminiszter, Halvard Lange, az olasz Gaetano Martino illetve a kanadai Lester Pearson.³¹ Mindhárman amellet foglaltak állást,

³¹ NATO (2012): *20 years of working with partners to bring progress and peace through science*.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_91052.htm

hogy a tudomány és technológia meghatározó a biztonsági folyamatokban. ³² Az intézményi háttér kiépülése további lendületet adott a tudomány beépülésének a szervezetbe. A már 1949-ben létrejött, és ma is működő Tudomány és Technológia Szervezete (STO- Science and Technology Organization) a NATO kisegítő szerve, mely az Észak-atlanti Tanács keretében működik. ³³ A nem konvencionális kihívásokra való reagálás 1969-ben intézményesült a „Modern Társadalom Kihívásai” (Challenges on Modern Society) program keretén belül, mely a gazdasági, politikai és társadalmi instabilitás enyhítésére jött létre az Észak-atlanti Tanács kezdeményezésére. Ennek két sarokpontja a környezetvédelem, illetve az életszínvonal megfelelő szinten tartása. ³⁴ A programnak önálló bizottsága is létrejött, hogy platformot teremtsen a tudományos, technikai ismeretek áramlására mind a civil, mind pedig a katonai szférában. A NATO Tudományos Bizottsága (NATO Science Committee) a tudománnyal összefüggő általános irányelvek kidolgozására és koordinálására jött létre. Olyan szakemberekből álló szervezet, mely a kormány vagy egyéb, független kutatóintézetek által kijelölt tagokból áll. Évente háromszor ülésezik, egyszer euro-atlani partnerségi tanácsi formációban. ³⁵ 1991-ben a római csúcson mondták ki, hogy a NATO tagok és a Varsói Szerződés államai közt kiemelt jelentőségűek a nem katonai jellegű együttműködések. Ezt az 1992-ben megalakult Tudományos Bizottság is fémjelzi, mely a hidegháború utáni békés állapotok helyreállítását szolgálta a tudomány erejével.

Az együttműködés az évek során egyre szélesedett ki. 1999-re már nyitott kapu fogadta a Mediterrán Párbeszéd hét országát, 2010-re pedig az Isztambuli Kezdeményezés tagországai is bekapcsolódtak. Ez lendületet adott a tudományos kezdeményezéseknek, illetve növelte K+F legitimitását. Látható tehát, hogy a NATO-n belüli tudományos párbeszéd evolúciója párhuzamosan ment végbe a szervezet belső változásaival. Jelenleg a kutatás-fejlesztés intézményesített formában a Science for Peace and Security Program (SPS) keretén belül működik. A program évi 10000 kutatót von be a tevékenységébe és közel 400 kutatóintézetet mobilizál. ³⁶

³² NATO Handbook (2006), 345.o.

³³ NATO: *Science and Technology Organization*. <http://www.sto.nato.int/>

³⁴ NATO Handbook (2006), 343.o.

³⁵ Ibid: 345.o.

³⁶ NATO (2012): *The Science for Peace and Security Programme*.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_85373.htm?

VI.1. Az SPS program létrejötte, prioritásai, résztvevői

A NATO „Tudomány a békéért és biztonságért” program elindításáról 1997-ben született döntés, melynek értelmében 1999 januárjában megindulhatott az első SPS projekt. Már maga a kezdeményezés is innovatívnak számított, hisz azelőtt nem volt példa arra, hogy a szervezet a tudomány eredményeit ilyen rendszerességgel, intézményi keretek között használja fel. Ez azonban elengedhetetlennek bizonyult, hisz a rohamosan fejlődő tudomány számos olyan kérdésre is választ tud adni, melyekre a védelempolitikának nincsenek meg a megfelelő eszközei. A program elsődleges célja, hogy a NATO által finanszírozott tudományos innovációk hozzájáruljanak a szervezet stratégiai céljainak megvalósításához. E célból platformot kíván létrehozni a nemzetközi kooperáció és tudományos dialógus jegyében, továbbá a katonai szférán túllépve, a civil tudományos társadalom összefogását ösztönözni. A kutatási prioritások összekapcsolása a műveletek támogatásával tehát kiemelt célként jelenik meg. Emellett fontos még a nemzetközi tudományos élet támogatása, az információcsere elősegítése, valamint az országok közti tudományos kapcsolatok fellendítése közös projektek kivitelezése által. A programban való részvétel kiterjedt. Ez különösen fontos, hisz ezáltal hatékonyabbá válik a nemzetközi tudományos dialógus. A programban a 28 NATO tagállam mellett a Mediterrán Párbeszéd és az Isztambuli Együttműködés államai mellett olyan partnerországok is részt vesznek, mint az öt „sztán”³⁷, valamint olyan globális partnerek is, melyet nem kötünk konkrét szervezethez, ország csoporthoz.³⁸ A résztvevők közül Ausztria, Finnország, Svédország és Svájc teljes joggal vesz részt a programban, azonban nem jogosult a támogatásokra. Hasonlóképp, az Isztambuli Együttműködés országai is csak saját költségük függvényében vehetnek részt. A NATO illetve a Mediterrán Párbeszéd országai azonban az erre kialakított alapból részesülnek.³⁹ A támogatások a tagok közti kapcsolatok mélyítését, a tudományos infrastruktúra fejlesztését illetve a tudomány és a kormányzat valamint az ipar

³⁷ Kazahsztán, Kirgizisztán, Türkmenisztán, Üzbegisztán, Tádzsikisztán

³⁸ Az SPS Program résztvevői: Albánia, Belgium, Bulgária, Kanada, Horvátország, Csehország, Dánia, Észtország, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Izland, Olaszország, Lettorság, Litvánia, Luxemburg, Norvégia, Hollandia, Lengyelország, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország, Törökország, Egyesült Királyság, Egyesült Államok, Örményország, Ausztria, Azerbajdzsán, Belorusszia, Bosznia-Hercegovina, Finnország, Macedónia, Grúzia, Írország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Málta, Moldova, Montenegró, Oroszország, Svédország, Szerbia, Svájc, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna, Üzbegisztán, Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Mauritánia, Marokkó, Tunézia, Bahrein, Katar, Kuvait, Egyesült Arab Emírátsok, Afganisztán, Ausztrália, Kína, Japán, Dél-Korea, Mongólia, Pakisztán, Új-Zéland

³⁹ NATO (2012): *The Science for Peace and Security Programme*.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_85373.htm?

kapcsolatát kívánja elősegíteni. Ezen túl, a projektek a kutatás minőségének javítását, a tudományos partnerség előtérbe helyezését, a fiatal kutatók támogatását is célul tűzte ki. A gyakorlati megvalósítás egyik alappillére egy ösztöndíjprogram, mely keretében a fiatal tudósok K+F szektorba való integrálása történik.

VI.2. Az SPS projektek tematizálása⁴⁰

Az SPS projektek három nagyobb csoportba oszthatók. A kölcsönösen hasznos kapcsolatok címszó alatt a kölcsönös érdekek mentén történő, a biztonsági kihívásokat elleni nemzetközi összefogást értjük. Ezen belül az alábbi alcsoportokat különböztetjük meg:

- *Terrorizmus elleni küzdelem:* A kritikus infrastruktúra és humán erőforrás védelme a technika legújabb fejlesztései segítségével.
- *Energiabiztonság:* Az energetikai infrastruktúra védelme és diverzifikálása, innovatív megoldások beépítése a rendszerbe.
- *Kiberbiztonság:* A kibertér biztonságának fenntartása, kapacitásképzés és a legjobb gyakorlatok átadása
- *Vegyí, biológiai, radioaktív, nukleáris (CBRN) anyagok elleni küzdelem:* Hatásainak diagnosztizálása, non-prolifерáció
- *Környezeti biztonság:* Küzdelem a vízbiztonság, az éghajlatváltozás és egyéb környezeti kihívások ellen. Cél az egészséges környezet megteremtése illetve az energiaéhség fenntartható módon való kielégítése. Emellett nagy szerepet kap a természetikatasztrófák előrejelzése, és a védelemmel összefüggő kihívások kezelése.

A projektek másik nagy csoportját a NATO vezette műveletek alá rendelt feladatok képezik, melyek a következőképp jelennek meg:

- Civilek támogatása
- Információáramlás elősegítése
- Kulturális, társadalmi aspektusok integrálása a katonai műveletekbe
- Egyéb nemzetközi szereplőkkel való kooperáció

⁴⁰NATO (2012): *The Science for Peace and Security Programme*.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_85373.htm?

A harmadik csoport a biztonsági fejlesztésekkel foglalkozik, melyhez a biztonsággal összefüggő technológiák (pl.: nanotechnológia), a határbiztonság megerősítése, a különböző robbanóanyagok detektálása és megsemmisítése tartozik.

A programokat több évre előre meghatározzák, ami a finanszírozás szempontjából is jelentős.

A K+F szektor szakmai hátterét alapvetően három elem képezi:

- ASI: Advanced Study Institute
- ATC: Advanced Training Course
- ARW: Advanced Research Workshop

VI.3. Az SPS program a nemzetközi rendszerben

A program célja, hogy minél több országot kapcsoljon be a működésébe, ezáltal kívánja erősíteni a nemzetközi közösségen belüli kooperációt. Az SPS a széles körű kapcsolatrendszerén túl, rendelkezik jelentős bilaterális együttműködésekkel is. Ilyen például az Oroszországgal kialakított viszony is, melyet a NATO-Oroszország Tanács koordinál. Kiemelendő továbbá a DEEG-ben (Defence and Environment Experts Group) való tagság. Ez 2009-től áll fenn, és célja egy hosszú távú környezeti agenda felvázolása, melyet tanácsokkal és ajánlásokkal lát el. A szervezetben kiemelt szerepet kap az innovatív megközelítés illetve a hadászattal összefüggő fenntarthatósági kérdések.⁴¹

Tudományos téren a NATO szoros kapcsolatot ápol az Európai Unióval, az Európai Biztonság és Együttműködés Szervezetével és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel. Az ENSZ-el több szálon működik együtt, mint például az ENSZ Környezeti Programja, az ENSZ Fejlesztési Programja és az UNECE, mely a szervezet Európai Gazdasági Tanácsa. Fontos még megjegyezni, hogy a NATO társult tag az ENVSEC Kezdeményezésnek (Environment and Security Initiative), amely a Baltikumra, Kelet-Európára, Dél-Kaukázusra és Közép-Ázsiára fókuszál.⁴²

⁴¹ NATO (2012): *SPS Special Cooperations*. <http://www.nato.int/cps/en/natolive/88264.htm>

⁴² NATO (2012): *SPS Special Cooperations*. <http://www.nato.int/cps/en/natolive/88264.htm>

VII. Tudományos innovációk a gyakorlatban

VII.1. The Virtual Silk Highway⁴³ Project – egy sikeres projekt megvalósítása

A XXI. században az internet az egyik legmeghatározóbb kommunikációs eszköz. Fontos szerepet tölt be az oktatás, a kutatás, a műszaki fejlődés területén, hisz e nélkül az információáramlás nem valósulna meg. Megállapítható, hogy az internethez való hozzáférés hiányában egy adott állam kívül reked a nemzetközi rendszeren. Míg a nyugati világ számára magától értetődő a gyors hozzáférhetőség, addig a világ számos más táján számos akadály korlátozza a hozzáférést (technológia vagy tőke hiány). Erre a problémára reagálva a NATO Tudományos Bizottsága egy olyan rendszert dolgozott ki, mely segítségével megbízható és egyszerűen elérhető internet hozzáférést biztosíthatnak a tudományos és akadémiai szférának. A SILK Projektet 2001-ben Grúziában fogadták el. Ennek keretén belül a NATO műhold alapú hálózatot telepít a Dél-Kaukázus és Közép-Ázsia nyolc országába, ezáltal is hozzájárulva a helyi kutatók, tudósok munkájához. A projektben a kaukázusi országok mellett részt vesz az öt „sztán”⁴⁴ is.⁴⁵ A NATO már 1994 óta dolgozik a számítógépes hálózatok kiépítésén a térségben. Ezen tapasztalattal a háttérben a szervezet eltökélt célja volt, hogy a fenti országok tudományos közösségeit összekapcsolja, és megteremtse számukra a megfelelő kommunikációs infrastruktúrát, hogy véget vessenek a kutatók forráshiány illetve a technológia alacsony szintje okozta elszigetelődésének.

Minden országban felállítottak úgynevezett Nemzeti Kutatási és Oktatási Hálózatokat (National Research and Education Networks), mely a nemzeti igényekhez igazítja a fejlesztéseket. Ezek a hálózatok felelősek a használat feltételeinek meghatározásában (pl: felhasználók köre, kutatási projektek típusa). A rendszer egyik sarkalatos pontja a felügyelet, melyre külön központot hoztak létre. Ez felügyeli a hálózatok minőségének változásait, illetve az információáramlás sebességét. Egy hamburgi központ, ezen túl, segítséget nyújt az esetleges technikai problémák felmerülésekor.

⁴³ Az elnevezés a híres Selyemútra utal, mely az Európát Ázsiával összekötő kereskedelmi útvonal volt.

Ugyanakkor nemcsak az áruk, hanem jelentős ismeretanyag is áramlását is lehetővé tette. *(a szerző)*

⁴⁴ Örményország, Azerbajdzsán, Grúzia, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tadzsisztán, Türkmenisztán illetve Üzbegisztán

⁴⁵ NATO: *The Virtual Silk Highway Project*.

http://www.nato.int/docu/virtual_silk_highway/virtual_silk_highway.pdf

A projekt kivitelezéséhez a NATO jelentős külső támogatást kapott. A Cisco Systems multinacionális elektronikai vállalat 400 000 dollárral, az Európai Bizottság 220 000 dollárral járult hozzá a projekthez, míg a Deutsches Elektronen-Synchrotron (DESY) nevű német kutatóintézet önkéntes alapon felügyelte a technikai háttér kiépítését.⁴⁶

A SILK a Tudományos Bizottság eddigi legnagyobb volumenű projektje. A három éves futamidejű vállalkozás összesen 2,5 millió dollárt⁴⁷ emésztett fel, ami jelzi e terület prioritását a NATO számára. Az elért eredmények értékelésénél kiemelendő, hogy a különböző oktatási és kutatás hálózatok összekapcsolása megkönnyíti az információáramlást a részt vevő nyolc állam és a fejlett információs rendszerekkel rendelkező államok között. Ezen túl fontos, hogy ez az összekapcsolás bizonyos fokú kooperációt is igényel, mely hozzájárul a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához. Habár a SILK projekt egy nagy volumenű beruházás volt a NATO részéről, az eredmények csak középtávú megoldást jelentenek az interneteléréssel kapcsolatos problémákra. Ezért is fontos, hogy a meglévő hálózatot folyamatosan felügyeljék, illetve kidolgozzanak egy olyan fenntartható finanszírozási és monitoring rendszert, mely a jövőben képes lesz fejleszteni a meglévő kapacitást.

VII.II. SILK- Afganisztán projekt

A SILK 2002-től felhalmozott tapasztalataira építve, 2006-tól kezdve Afganisztánban is elindult a nagysebességű internet elérés kiépítése. A beruházás központja a Kabuli Egyetem, mely az egyik legjelentősebb intézmény a régióban. Az oktatók, kutatók és diákok számára biztosított magas szintű technológia hozzásegíti őket a nemzetközi akadémiai közösségbe való integrálódáshoz, és a magas színvonalú tudományos munka végzéséhez. A program kezdetben 18 afgán egyetemet és a kabuli kormányzati szerveket célozta meg, azonban 2013 nyarára már még több egyetemet sikerült bevonni.⁴⁸ A finanszírozást az USA hozzájárulásai, illetve az SPS program költségvetése adja. A projekt mára a második fázisába lépett (SILK-Afganisztán 2.0), melyet ünnepélyesen egy virtuális aláírási ceremónián kezdődött az afgán

⁴⁶ NATO: *The Virtual Silk Highway Project*.

http://www.nato.int/docu/virtual_silk_highway/virtual_silk_highway.pdf

⁴⁷ NATO: *The Virtual Silk Highway Project*.

http://www.nato.int/docu/virtual_silk_highway/virtual_silk_highway.pdf

⁴⁸ NATO (2013): *SILK- Afghanistan 2.0: Internet connectivity programme increases its sustainability*.

http://www.nato.int/cps/en/SID-2DEAC149-AA1C8A79/natolive/news_100621.htm?selectedLocale=en

Felsőoktatási Minisztérium (Ministry of Higher Education) és a NATO között, mikor is az egyik fél Kabulban a másik pedig Brüsszelben tartózkodott. A projektben továbbá részt vesz az afgán Telecom (AFTEL) is. A második fázis újdonsága, hogy a műholdas jeltovábbítást felváltja az optikai kábelek alkalmazása, mely olcsóbb és fenntarthatóbb internethasználatot tesz lehetővé. Ugyanakkor az erre való áttérés az uniós források további biztosításának is feltétele. Innovációnak számít továbbá, a videó konferencia technikai hátterének kiépítése, ami lehetővé teszi a különböző intézmények éteren keresztül történő kommunikációját. A program átfogó jellegét mutatja, hogy a NATO nemcsak külső beavatkozóként vesz részt az infrastruktúra fejlesztésében, hanem valódi, belső változásokat is ösztönöz. Ezt jól bizonyítja, hogy 2009-ben tizenhárom fiatal afgán informatikust képeztek ki Hollandiában az SPS program keretében, hogy visszatérve hazájukba részt tudjanak venni a SILK projekt kiterjesztésében.

VIII. A Szövetséget fenyegető új kihívások és hatásaik

A NATO megalapítása óta folyamatos átalakuláson megy keresztül. Látványos fordulópontnak számít a Szövetség életében a berlini fal leomlása, majd a 2001. szeptember 11-én történt terrortámadás. Ezek az események állandó orientációváltást igényeltek. A XXI. században a technológiai fejlődés eredményeképp a NATO-nak az úgynevezett nem hagyományos kihívásokkal kell megküzdenie. Habár a nagy intenzitású, a partnerországokat territoriális alapon fenyegető háború valószínűsége csekély, ezen új kihívások kezelése rendkívüli nyomást helyez a szervezetre, hisz ezek hatékony kezelése más eszközöket igényel, mint a tradicionális fenyegetésekre való reagálás.

A 2010-es Stratégiai Koncepció szerint a nemzetközi terrorizmus közvetlen veszélyt jelent a részes államok területe, társadalma és gazdasága számára. A modern információs hálózatokon kommunikálni és rejtőzködni képes terrorista egyének vagy csoportok ellen a Szövetség mind politikai, mind pedig katonai, tudományos és gazdasági eszközökkel is fellép. Erre példa az Operation Active Endeavour hadművelet, melynek mandátuma a mediterrán térség tengeri felügyeletére és a terrorista cselekmények kiszűrésére terjedt ki. Emellett, a kémiai, biológiai, radiológiai és nukleáris (CBRN) fegyverek detektálása, az improvizált robbanóeszközök (IED) felderítése és biztonságos megsemmisítése, a kritikus infrastruktúra védelme, a

nemzetbiztonsági szervek együttműködése, valamint a partnerkapcsolatok általi kapacitásfejlesztés is nagy jelentőséggel bír.⁴⁹

Részben ide kapcsolódik a tömegpusztító fegyverek (WMD- Weapons of Mass Destruction) okozta kihívás, mely magában foglalja a fent említett CBRN eszközök alkalmazását. Az ezzel foglalkozó kezdeményezés (Weapons of Mass Destruction Initiative) és központ (WMD Non-Proliferation Centre) a probléma átfogó megértését és kezelését szolgálja, ösztönözve a partnerek közti kooperációt, kapacitásfejlesztést, valamint a szakértőkkel folytatott dialógust.

A WMD fegyverekkel párhuzamosan fejlődött a ballisztikus rakétavédelem is, mely a fenti eszközök szállítására alkalmas. 2010-ben azonban lendületet vett ez a törekvés, és jelenleg három konkrét projekt működik a témában. Az egyik az ALTBMD, mely egy 2010 óta működő rakétaelhárító képesség. Célja, a rövid és közepes hatótávolságú támadások elleni védekezés. Továbbá meg kell említeni a Szövetség területét érintő támadások elleni védekezést, illetve az Oroszországgal való együttműködést, mely 2003 óta a NATO-Oroszország Tanács égisze alatt működik. 2008-ban a bukaresti találkozón döntöttek az ALTBMD rendszer továbbfejlesztéséről, amit a vezetés-irányítási és kommunikációs rendszerek kibővítésével és továbbfejlesztésével kívántak megoldani.⁵⁰ NATO célja, hogy ezeket az eszközöket mielőbb felismerje, ellenük hatékonyan védekezzen, a támadás bekövetkezte esetén pedig minél előbb stabilizálja a helyzetet.

Szintén kiemelt prioritást élvez a kiberbiztonság kérdése, hisz az utóbbi évtizedben a kibetámadások száma jelentősen megnőtt, mely veszélyezteteti a szellemi tulajdont, a kritikus infrastruktúrát, kereskedelmi és kormányzati információkat, illetve a felhasználók személyes adatait. A hatékony reagálás érdekében a szervezet nagy hangsúlyt fektet a kapacitásképzésre (NCIRC- NATO Computer Incident Response Capability), illetve a probléma egy kiválósági központ keretében való kezelésére (Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, Tallinn).

Az új típusú fenyegetések nemcsak az információs hálózatok ellen, hanem egyre inkább az erőforrások ellen irányulnak. Az energiabiztonság ezért kiemelt jelentőséggel bír, mivel a szállítási útvonalak biztonsága és az erőforrások kimerülésének problémája jelentősen

⁴⁹ NATO (2012): *Tackling New Security Challenges*. NATO Public Diplomacy Division 7.o.

⁵⁰ Csiki, Tamás (2011): *A NATO válasza a nem hagyományos biztonsági kihívásokra*.
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1103>

befolyásolja a biztonsági környezetet. A 2008-as bukaresti csúcson öt területet jelöltek meg, melyeken a NATO hatást tud kifejteni: információáramlás elősegítése, stabilitás megteremtése, regionális és nemzetközi együttműködés ösztönzése, a következmények hatékony kezelése, valamint a kritikus infrastruktúra védelme.⁵¹ A Szövetség emellett, számos más módon részt tud venni a küzdelemben. Szakértők bevonásával, a partnerekkel való szorosabb együttműködéssel (Euro-atlanti Partnerségi Tanács, Mediterrán Dialógus, Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés), valamint műveleti szinten (pl.: Operation Active Endeavour) is eredményes lehet.

Végül, kiemelendő a kalózkodás kérdése is, mely szintén összehangolt cselekvést igényel a partnerek részéről. Ezt mutatja a 2001-ben elindult, már fentebb említett Operation Active Endeavour és az Operation Ocean Shield művelet. Utóbbi az Ádeni-öbölben és Afrika szarvánál felügyeli a kalóztevékenységeket.

Indirekt módon a kihívások körébe tartozik a globális gazdasági válság, és a pénzügyi rendszer instabilitása is. Ez azért lényeges, mert a forráscsökkenés miatt nemzeti szinten egyre nyilvánvalóbbá válik a védelmi kiadások folyamatos csökkentése. Ez a védelmi kapacitások gyengüléséhez vezet, mely ellenreakció hiányában egy sebezhető Szövetséghez vezet.

IX. Gazdasági recesszió és orientációváltás

A biztonság átfogó értelmezésének koncepciója már régóta a biztonsági tanulmányok részét képezi. Mivel a világ folyamatosan változik, ezzel egy időben a biztonsági környezet is átalakulóban van. A fent említett nem hagyományos kihívások új megközelítést, és átfogó kezelési módokat igényelnek, melyek azonban költségesek, és több nemzeti együttműködést követelnek. A 2008-as gazdasági recesszió és az Euro-zóna instabilitása gyökeres változásokat indított el a szervezet működésében. A nagymértékű megszorítások hatására a tagállamok védelmi kiadásai folyamatosan csökkennek, mely a kapacitásképzésre is negatív hatással bírnak.

⁵¹ NATO: *Tackling New Security Challenges*. NATO Public Diplomacy Division (2012) 12. o.

A NATO összevont költségvetésének 72%-át az Egyesült Államok fedezi, míg az európai szövetségesek védelmi kiadásai átlagban alig érik el a GDP-jük 1,6%-át.⁵² Ez jól mutatja az védelmi kapacitásainak hiányosságát, valamint beruházási passzivitásukat. Helyzetüket az euró válság tovább rontotta azáltal, hogy jelentősen csorbította az e területre csoportosítható forrásokat. Megfigyelhető, hogy a kisebb és eleve nehezebb gazdasági helyzetben lévő államok körében csökkent legnagyobb mértékben a hozzájárulás. Míg Litvániában 2012-ig 36% volt, addig Lettorszáiban 21%, Görögországban pedig 16%-os csökkenés volt megfigyelhető.⁵³ Csak kevés ország tudta fenntartani vagy növelni addigi ambíciószintjét. A visegrádi országok közül kiemelendő Lengyelország mely 29%-al tudta emelni védelmi kiadásait 2012-ig.⁵⁴ Továbbá Kanada, Törökország, Norvégia és Svédország is növelte az e területre vonatkozó forrásait.

Az előbb bemutatott forráselvonások hatással vannak az emberi erőre, a haderő struktúrájára, valamint a képességekre. Probléma, hogy a csökkentések nem összehangolt módon valósultak meg az európai államok közt, és nem jött létre koordináció a szervezeten belül sem.⁵⁵ Ezen túl, jelentős még az USA és EU közti modernizációs szakadék. Ezt azért fontos kiemelni, mivel az USA egyre nagyobb teret kíván engedni európai szövetségeseinek („leading from behind”) és figyelmét inkább Ázsia felé fordítaná.⁵⁶ Tehát az USA biztonságot garantáló szerepe ma már nem evidencia. Európának is fel kell magát szerelni azokkal a védelmi képességekkel, melyek segítségével adekvát választ tud nyújtani a XXI. század fenyegetéseire. Mindezek eléréséhez azonban a Szövetségnek szemléletváltásra van szüksége. Nyilvánvaló, hogy a NATO nem tud megfelelően reagálni csupán hard vagy soft elemek bevetésével. A soft power tehát nem önállóan van jelen a szervezet életében, hanem a hard powerrel összekapcsolva, amit smart powernek nevez a szakirodalom. Ennek lényege a már meglévő erőforrások közös használata, a költséges megosztása, valamint a képességek közös használata.

A tendencia, amit megfigyelhetünk, az, hogy az eredetileg többnyire hard eszközökre épülő Szövetség működésében egyre markánsabban megjelennek a soft elemek is, majd a külső

⁵² Pontiroli Gobbi, Francesco (2013): *NATO in the aftermath of the financial crisis*. Library Briefing, Library of the European Parliament 2. o.

⁵³ Ibid: 2. o.

⁵⁴ Ibid: 2. o.

⁵⁵ Larrabee, F. Stephen és szerzőtársai (2012): *Can NATO Meet Defense Challenges in an Era of Austerity?* RAND Corporation http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_briefs/2012/RAND_RB9675.pdf

⁵⁶ Henius, Jacob és MacDonald, Jacopo Leone (2012): *Smart Defense: A Critical Appraisal*. NATO Defense College „NDC Forum Papers Series” 10.o.

körülményekhez alkalmazkodva ez a két pólus összeolvad a smart power koncepciójában, és ebben fejtik ki hatásukat. A szövetséges államoknak tehát két opció áll rendelkezésükre. Vagy magukévá teszik a smart power koncepcióját, vagy szembenéznek a szervezet erodálódásával.

X. Smart defence koncepció és projektek

A smart defence (okos védelem) nem más, mint a NATO válasza a gazdasági recesszió okozta forrásvesztésre, valamint a partnerek közti képességbeli egyenlőtlenségre. Ennek szükségessége akkor vált nyilvánvalóvá, amikor a líbiai hadművelet során az olasz kormány pénzügyi okokra hivatkozva visszavonta stratégiai légi szállító helikopterét.

Ez az új irány, amit a szervezet követ alapvetően három pilléren nyugszik, melyeket a 2010-es lisszaboni csúcson határoztak meg. Az első a priorizálás, tehát a legfontosabb képességek és ambíciók meghatározása. Emellett, fontos még a specializáció, amely során a tagállamok az általuk preferált területre szakosodik. A harmadik pillér a kooperáció, mely a tevékenységek jobb összehangolását jelenti. 2012-ben, a chicagói csúcson továbbfejlesztették a koncepciót, és életre hívták a NATO FORCES 2020 programot, mely célja egy modern, szoros összeköttetésben működő, együttműködni képes, és ennek megfelelően felszerelt, kiképzett, gyakorlatoztatott és irányított fegyveres erő kialakítása.⁵⁷

Szintén a chicagói csúcson tárgyaltak a smart defence keretén belül megvalósítandó konkrét projektekről, melyek nemzetállami kezdeményezésre kerültek fel a napirendre. Ezeket ún. képességfejlesztési csomagok néven szokás említeni, mely három kategóriába osztja a kezdeményezéseket. Az egyik kategória a már meglévő projekteket tömöríti. Ide tartozik például a balti államok légtérellenőrzése, a stratégiai légi szállítási kapacitás (C-17-es program), valamint a NATO korai előrejelző és légtérellenőrző programja (AWACS).⁵⁸

A második kategóriába került a stratégiai képességeket létrehozó programok adják. Ezek közül kiemelendő a rakétavédelmi rendszer, a NATO integrált légtér ellenőrzési rendszere, valamint a szövetségi felszínellenőrzési rendszer (AGS: Allied Ground Surveillance).

⁵⁷ Csiki, Tamás (2012): *A NATO chicagói csúcsalálkozójának értékelése*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések, 2012/2 2. o.

http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Elemzesek_2012_12.pdf

⁵⁸ Ibid: 3.o.

A harmadik kategória a valóban új kezdeményezéseket foglalja magában, melyek az Összekapcsolt Haderő Kezdeményezéssel (Connected Forces Initiative) összhangban az interoperabilitás segítik elő. Ide tartozik többek között a haditengerészeti járőrgépek több nemzeti beszerzése, közös légierő kiképzőközpont létrehozása, telepíthető katonai egészségügyi eszközök közös beszerzése, valamint a hírszerzése, felderítési és együttműködési képességek javítása. Továbbá, megjelenik a közös képzések, gyakorlatok és tapasztalatcsere ösztönzése is.⁵⁹

A fent említett tendenciák és eddigi tapasztalatok alapján azt mondhatjuk, hogy a Szövetség képes és hajlandó az orientációváltásra. Az új típusú kihívások hatékony kezelésére megfelelőnek bizonyul a smart defence koncepció, azonban a sikerhez a partnerállamok aktív közreműködése és képességeik felajánlása szükségeltetik. Ez természetesen érinti a nemzeti szuverenitás és önrendelkezés kérdését, azonban a NATO hatékonyságának és a hosszú távú eredményes működésének záloga nem más, mint az összehangolt multinacionális együttműködés.

XI. Konklúzió

A NATO rendeltetése szerint elsősorban politikai, katonai szervezet, mely a bipoláris világrendben a nyugati tömb biztonságát volt hivatott garantálni. Az elsősorban hard komponensekre (kollektív védelem, feltartóztatás, elrettentés) alapuló szervezet azonban már az alapító okiratában megnevez olyan célokat, melyek elérése túllép a klasszikus fegyveres eszközökön. A demokratikus értékek terjesztése, jólét, emberi jogok érvényesülése csak néhány példa a stabilizáció soft eszközökkel való megteremtésére. A soft power jelentőségének felismerése tehát már csírájában az 1949-es washingtoni szerződésben fellelhetők.

Ezen kezdemények a NATO transzformációja során egyre mélyebben áthatották a szervezetet, mely visszatükröződik egyrészt a stratégiai koncepciókban, másrészt a feladatrendszer bővülésében is. A hidegháború vége egyben a szervezet szükségességét és

⁵⁹ Csiki, Tamás (2012): *A NATO chicagói csúcstalálkozójának értékelése*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések, 2012/2 4. o.
http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Elemzesek_2012_12.pdf

legitimitását is megkérdőjelezte, ami orientációváltásra sarkallta a tagállamokat. Ehhez hozzájárul még az évtizedek során átalakult biztonsági környezet, mely számos új típusú kihívást rejt magában. A dolgozatban vizsgált három terület (public diplomacy, műveleti tevékenység, tudomány) mutatja a soft power jelentőségének felismerését a NATO-ban. A tájékoztatás, az emberek figyelmének bizonyos problémákra való felhívása, a velük folytatott párbeszéd, valamint a szervezet megjelenítése kulcsfontosságúvá vált. Például a kommunikáció módja kiemelt jelentőségű, hisz az egyoldalú információközlés helyébe a többoldalú, folyamatos interakción alapuló hálózati kommunikáció lépett. Ez lehetővé teszi a szervezet számára az állandó visszacsatolást, valamint a társadalom folyamatos informálását. Emellett nemcsak a kommunikáció módja, hanem annak tartalma is fontos. Ehhez kapcsolódik a másik két vizsgált terület, melyek igyekeznek új arcot adni a NATO-nak. A biztonság átfogó értelmezése magában foglalja a humanitárius kérdéseket, ugyanúgy, mint a tudományos kutatást is. A tevékenységi kör bővülése a szervezet komplexitását, és eredeti jellegének újradefiniálását jelzi.

A fent említett példák és kezdeményezések arra engednek következtetni, hogy a nem katonai eszközök jelentős mértékben hat a szövetség karakterére, hangsúlyozva politikai jellegét. Az államok belátták, hogy az új kihívásokra csak egy új megközelítéssel lehet adekvát választ adni, s mely megközelítésben a katonai erőnek önmagában kevesebb szerep jut. A tendencia tehát világosan kirajzolódik: már a kezdetektől jelen lévő soft power az idők során kevésbé hangsúlyosan, de mindig jelen volt a háttérben, mára azonban a szerepe alábecsülhetetlen a szövetség működésében. Míg az államok védelmi kiadásai fokozatosan csökkennek, az olyan területekre, mint a kutatás-fejlesztés, vagy a válságkezelés egyre több forrást csoportosítanak. A kiadások racionalizálása jegyében dolgozták ki az „okos védelem” (smart defense) koncepciót, mely az erőforrások összevonását és közös használatát jelenti. A legújabb koncepció a smart powernek, mint a soft és hard power együttesének, kiemelt jelentőséget tulajdonít.

A soft power illetve ennek evolúciója a NATO-ban egy meglehetősen komplex jelenség. Az mindenesetre látható, hogy térnyerése a szervezeten belül látványos, és hosszú távú következményekkel jár a jövőre nézve. Szerepét növeli az az érdekkonszenzus és kollektív fellépés, ami mögötte áll. Azonban a jelenség behatóbb elemzése, és hosszú távú következtetések levonása további kutatómunkát igényel.

XII. Felhasznált irodalom

Akcagad, Emine (2012), *Public Diplomacy: A Remedy for NATO'S Image Problem*.
http://www.academia.edu/2606658/PUBLIC_DIPLOMACY_A_REMEDY_FOR_NATOS_IMAGE_PROBLEM (2014.02.08.)

Anderson, Kenneth: „*The Ottawa Convention Banning Landmines, the Role of International Non-governmental Organizations and the Idea of International Civil Society*”. European Journal of International Law 11. évf. 1. szám, 2000, 105-110.o.
<http://ejil.oxfordjournals.org/content/11/1/91.full.pdf>
(2014.02.10.)

Babst, Stefanie (2009): *NATO's New Public Diplomacy: The Art of Engaging and Influencing*.
http://archive.atlantic-community.org/index/view/NATO%27s_New_Public_Diplomacy%3A_The_Art_of_Engaging_and_Influencing (2014.02.11.)

Babst, Stefanie: *NATO's New Strategic Concept: Inspired by the Masses?* Turkish Policy Quarterly, 9. évf., 1. szám, 62-64.o

Bálint, Lajos (2008): *Az ottawai egyezmény*. Grotius
<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=MHCLSU> (2014.02.10.)

Biztonságpolitikai Corvinák, *A NATO eredete és története*. Biztonságpolitikai Szemle
http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=107#H
(2013.11.24.)

Csiki, Tamás (2011): *A NATO válasza a nem hagyományos biztonsági kihívásokra*.
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1103> (2014.04.19)

Csiki, Tamás (2012): *A NATO chicagói csúcstalálkozójának értékelése*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések, 2012/2 2-4. o.
http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Elemzesek_2012_12.pdf (2014.04.23.)

Henius, Jacob és MacDonald, Jacopo Leone (2012): *Smart Defense: A Critical Appraisal*. NATO Defense College „NDC Forum Papers Series” 10.o

Larrabee, F. Stephen és szerzőtársai (2012): *Can NATO Meet Defense Challenges in an Era of Austerity?* RAND Corporation
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_briefs/2012/RAND_RB9675.pdf
(2014.04.26.)

NATO (2001): *NATO's Role in Disaster Assistance*. Brussels, 12. o.
<http://www.nato.int/eadrcc/mcda-e.pdf> (2014.02.17.)

NATO (2012): *20 years of working with partners to bring progress and peace through science*. http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_91052.htm (2013.11.24.)

NATO (2012): *SPS Special Cooperations*. <http://www.nato.int/cps/en/natolive/88264.htm> (2013.11.24.)

NATO (2012): *The Science for Peace and Security Programme*. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_85373.htm? (2013.11.24.)

NATO (2012): *Tackling New Security Challenges*. NATO Public Diplomacy Division 7-12.o

NATO (2013): *SILK- Afghanistan 2.0: Internet connectivity programme increases its sustainability*. http://www.nato.int/cps/en/SID-2DEAC149-AA1C8A79/natolive/news_100621.htm?selectedLocale=en (2013.11.25.)

NATO Handbook (2006), Public Diplomacy Division, Brussels, 343-345.o.

NATO Homepage (2013), *What is NATO?* <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (2013.11.24.)

NATO Logistics Handbook (1997) <http://www.nato.int/docu/logi-en/1997/lo-505.htm> (2014. 02.15.)

NATO Public Diplomacy Division (2006): *NATO Handbook*. Brussels: 343-345.o.

NATO, *Centres of Excellence*. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_68372.htm (2014.02.09.)

NATO: *Science and Technology Organization*. <http://www.sto.nato.int/> (2013.11.24.)

NATO: *The Virtual Silk Highway Project*. http://www.nato.int/docu/virtual_silk_highway/virtual_silk_highway.pdf (2013.11.24.)

Nye, Joseph S. (2004): *The Benefits of Soft Power*. Harvard Business School Working Knowledge for Business Leaders <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html> (2014.02.07.)

Pontiroli Gobbi, Francesco (2013): *NATO in the aftermath of the financial crisis*. Library Briefing, Library of the European Parliament 2. o

Szijj, Dóra (2011): *A NATO részvétele a humanitárius műveletekben: több mint katonai szövetség*. <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1127> (2014.02.12.)

The Fletcher School: *Definitions of Public Diplomacy*. <http://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy/Definitions> (2014.02.18.)

Valki, László (szerk.): *A NATO*. Corvina, Budapest, 30. o.

Zaharna, R. S.: *The Soft Power Differential: Network Communication and Mass Communication in Public Diplomacy*. The Hague Journal of Diplomacy 2, 215-216.o. <https://www.americanuniversity.org/soc/faculty/upload/Soft-Power-Differential.pdf> (2014.02.09.)